

KERTOMUS KÄYNNISTÄ RAUTALAMMIN KIRKOSSA 31.1.2006

Läsnä:

Kirkkoherra, lääninrovasti Rauno Jalkanen
Talouspäällikkö Tuula Manninen
Seurakuntamestari Tauno Möttönen
Rakennustoimikunnan jäseniä
Arkkitehti Martti Jokinen, Museovirasto

Rautalammin seurakunta on aloittamassa valmistelut vuonna 1844 valmistuneen komean puisen kirkkonsa kunnostamiseksi vuoteen 2011 mennessä, jolloin se viettää 450-vuotisjuhlaansa. Kirkko on arkkitehtuuriltaan ja sommittelultaan ainutlaatuinen Suomessa. Siinä on kolme laivaa, joista keskimmäinen hiukan muita korkeampi. Tilavaikutelma muistuttaa Keminmaan uutta kirkkoa, kummassakin on vankat nelikulmaiset muuratut pilarit kattoa kannattamassa. Kirkon suunnittelija intendentinkonttorissa on ollut C.L. Engelin poika Carl Alexander, jonka ainoaksi kirkoksi tämä jäi.

Kirkon arvoa lisää se, että lautavuoraus seinissä – sisällä ja ulkona – samoin kuin laipiossa on alkuperäinen. Urkulehterin kolme seinää on vuorattu myöhemmin hiukan kapeammalla vaakalauoituksella. Lattia on korotettu lämmöneristyksen verran ja laudoitus on alkuperäistä kapeampi. Alkuperäinen lankkulattia on tallella alimpana.

Kirkossa on vuotovesistä aiheutuneita laho-ongelmia hirsirungossa. Osa niistä on nähtävissä kirkkotilan molemmin puolin sijaitsevilla kylkiäisissä, eteisissä. maalipinta on irronnut monin paikoin alustastaan. Tämän ei sinänsä tarvitse vielä olla merkki lahosta, vaan pitkään jatkuneesta kosteudesta. Siksi kaikki hirret täytyy tutkia terävällä piikillä tai puukon kärjellä. Muilta osin runko on molemmin puolin laudoituksen verhoama eikä sen kunnan tutkiminen onnistu kuin avaamalla rakenne jommalta kummalta puolelta. Tehtävä on annettava kokeneella ja ammattitaitoiselle tekijälle, ettei rakenteelle aiheuteta tarpeettomia vaurioita. Kirkon ulkoseinien osalta viitteen lahon mahdollisesta esiintymisestä voisi antaa kirkosta insinööriopiskelijan tekemä päättötyö, jossa on lämpökameralla kuvattu seinät. Punaiset eli pahoja lämpövuotoja kuvaavat alueet osuivat yllättävän usein seinän yläosaan keskelle pilastereiden välejä, missä rakenteessa ei normaalisti pitäisi olla minkäänlaisia ongelmia eikä vaurioita. Jos tämä olettaus osoittautuu todeksi, on kyseessä todella laaja vaurio, vaikka näillä ei rakenteen kantavuuteen ole vaikutusta.

Kirkon tuulikaapin alusta tutkittiin ja todettiin, että siellä on purettuja muottilautoja, jotka olisi syytä poistaa. Maan pinta on noussut ilmalämmityskanaviston tieltä kaivetun hienon hiekan takia, joka on mätetty rakennusaikaisen maan pinnan päälle. Hiekka on noussut puisten pilareiden päälle siten, että tyvet ovat jääneet hiekan alle. Tämä on lahoriski ja siksi hiekka pitää poistaa. Kätevimmin se käynee pumppuautolla, koska hiekka on hienoa eikä sen seassa näyttäisi olevan kiviä lainkaan.

Kirkkosalin alatila vaikutti olevan asiallisessa kunnossa ja kosteus tuntui olevan hallinnassa. Seurakunnan toivoma lattian lisäeristys on mahdollista ja todennäköisesti järkevää tehdä alakautta. Lattian alapinnassa näkyy täsmällisesti veistetyt palkit sekä niiden välissä vanhat alkuperäiset

lattiaankurit. Niiden alapinta on erittäin tasainen ja siksi eristeiden kiinnittäminen tiiviisti niihin on helppoa ja rakenteesta on siten mahdollista saada lämmin.

Toinen lämmöneristyskysymys koskee kirkon yläpohjaa. Siellä on tällä hetkellä sekä sahanpurua joillakin osin että mineraalivillaa. Höyrynsulkua ei rakenteessa tietenkään ole ja sitä voidaan pitää jonkinlaisena puutteena silloin, kun eristeenä käytettävä aine on kivivillaa. Se edellyttää aina ilmatiiviitä pintoja joka puolelle, muutoin sen lämmöneristyskyky putoaa siksi, että se on harvaa ja tuuli puhaltaa sen lävitse. Koska höyrynsulun asentaminen on hankalaa, suosittelee Museovirasto selluvillan käyttämistä, koska se imee sisäilmasta tulevan huoneilman kosteuden itseensä ja haihduttaa sen tuuletustilaan. Selluvilla on myös ilmatiiviimpi kuin peruskivivilla ja siksi käytännössä sen lämmöneristyskyky on parempi tällaisessa tapauksessa. Lämmöneristeen paksuus on syytä pitää maltillisena, suositeltava yläpohjan selluvillan paksuus voisi olla 30-35 cm. Mineraali- ja lasivilloilla virasto suosittelee ohuempaa kerrosta. Syynä tänä on ilmiö, joka todettu useasta kirkosta jo 1980-luvulta alkaen: kivivilla ei pysty imemään itseensä kosteutta ja silloin kosteus tiivistyy ja keräytyy viereiseen puuainekseen ja tällöin syntyy lahoriski. Kivivilla toimiakseen hyvin edellyttää ainakin ilmatiivistä paperia laipionlaudoituksen päälle. Yläpintaan on myös perusteltua laittaa tuulensuojapaperi tai -levy.

Kuorissa seurakunta toivoo alttarin irrottamista takaseinästä eli tässä tapauksessa alttarirakennelmasta, että järjestely mahdollistaa nykyisen käytännön mukaisen kontaktin papin ja seurakunnan välillä. Tämä vaikuttaa mahdolliselta toteuttaa siirtämättä alttarikaidetta ulommaksi, tilaa on riittävästi. Nykyinen alttaripöytä ei ole alkuperäinen vaan lähinnä laatikko, joka on verhottu kolmelta sivulta antependiumilla. Korokkeet alttarin alla on syytä säilyttää näköyhteyden vuoksi. Kuorikaide 1920-luvulta on syytä säilyttää.

Kirkon maalipinnat niin sisällä kuin ulkonakin ovat uudelleen käsittelyn tarpeessa. Kummallakaan ei kuitenkaan ole kiire, vaan ne voidaan jaksottaa sopivaan ryhtiin. Sisäseinissä voi maalikerroksia olla liian paljon, jolloin uutta maalia ei voida sen päälle enää maalata, vaan kerrokset tai kerroksia täytyisi poistaa. Näin myös erityisesti penkkien osalla, jotka ilman muuta pitää puhdistaa puupinnalle ennen uusintamaalausta. Nyt niistä maalit lohkeilevat erityisesti kittauksen kohdilta. Uudelleen maalattaessa ei penkkejä saa enää kitata, vaan puupinta pitää hyväksyä sellaisenaan koloineen ja kolhuineen.

Yläpohjan kantavissa rakenteissa on yllättäviä hiipumia. Alttaripäädyn yläpuoliseen palkkiin kannattaa pohtia vahvistusrakenteen tekemistä. Liimapuupalkin asemesta olisi suotavaa käyttää perinteisiä keinoja kuten esim. ansarakennetta. Tämän hiipuneen seinänosan alapuolella on ollut alun perin ikkuna, joka on myöhemmin peitetty laudoituksella. Kirkkoherra on aikaisemmin ehdottanut sen palauttamista, mutta seurakunta ei ole ollut innostunut asiasta. Ikkunan palauttaminen edellyttää myös nykyisen varsin tyylikkään alttarilaitteen poistamista ja uuden valokuvien perusteella tehtävän alkuperäisen mallisen rekonstruoimista. Tämä on kuitenkin hyvin vaikea suunnittelutehtävä, koska säilyneitä fragmentteja siitä ei ole. Tämä tosiseikka saattaa puoltaa nykyisen tilanteen säilyttämistä. Alttaripäädyn yläikkunoita on maassamme suljettu hyvinkin paljon ja monessa osassa on ollut auringonvalon häikäisy ja siitä syntyvä kontrasti, jolloin liturgin kasvot näyttävät varsin tummilta. Se on epäilemättä heikentänyt kontaktia papin ja seurakunnan välillä.

Hankkeen etenemisjärjestyksessä ensimmäinen asia on kuntotutkimuksen teettäminen. Ilman sitä seurakunta on täysin arvailujen varassa ja ottaa silloin suuren taloudellisen riskin. Selvityksen tavoite on määrittellä lahovaurioiden määrä koko hirsirungon osalla. Pääasiassa tämän voisi tehdä hirsirakenteiden korjaukseen perehtynyt ammattimies, mutta saattaa olla aihetta pohtia myös esim. puututkan käyttöä, jollaista suurten kaupunkien puisto-osastot käyttävät selvittäessään puunrunгон

lahoastetta ja tulevaa elinikää. Kairauksia jouduttaisiin tekemään niin paljon, että siitä syntyvät reiät olisivat jo esteettinen haitta.

Seuraava toimenpide on hankesuunnitelma, jossa hahmoteltaisiin yleispiirteisesti kirkon kaikki korjaustoimenpiteet. Tämän asiakirjan nojalla on mahdollista pyytää tarjoukset lopullisesta arkkitehtisuunnittelusta. Hankesuunnitelman tekijäksi sopii parhaiten kirkkojen restaurointiin perehtynyt arkkitehti. Monet seurakunnat eivät tällaista hankesuunnitelmaa ole tehneet, koska siitä seuraa myös jonkin verran päällekkäistä työtä. Toisaalta suunnittelun tavoitteet ovat olleet myös selkeämmin määriteltävissä kuin nyt Rautalammin kirkossa.

Museovirasto antaa mielellään apunsa Rautalammin kirkon korjausta koskevissa asioissa.

Helsingissä 2.2.2006

Martti Jokinen, yliarkkitehti
Museovirasto, rakennushistorian osasto
Sturenkatu 4
PL 169
00511 Helsinki
puh. (09) 4050 9467 suora
martti.jokinen@nba.fi